

A Kárpát-medence európai esélyei

A jugoszláv agónia Európa-szerte – így a Kárpát-medencében is – sokak képzelőerejére és elemzőkészségére hatott. Csakhogy, még a hidegháború befejeződése, sőt, a Szovjetunió és az egykori Osztrák-Magyar Monarchia utódállamainak gyors szétesése sem volt képes a politikát a két világháború görccseitől megszabadítani. Breszt-Litovszk, Compiègne, Párizs, Trianon, München, Bécs, Teherán, Jalta, Málta, és feltehetően mindmáig titkolt helyszínek diktátumainak a valóság – az unos-untalan emlegetett „realitások” ellenére – sokadszor sem képes megfelelni. Rigómezőtől Erdélyig, a Baszkföldig és az északír grófságokig, Königsbergtől Karéliáig egyetlen kérdés to-lakszik a többi elé: vajon Európa az együttműködő nemzetek vagy az államokba gyömöszölt népességek földrésze lesz? S elbírja-e a keletről nyugatra tartó újkori népvándorlást, amire a franciák és a hollandok az EU-alkotmányt elutasító nemet mondtak?

A XIX. sz. vége felé, majd az első világháború során az itthon és az emigrációban uszító sovinszta román és szláv politikusok szentül hitték – Nyugaton is elhitették –, hogy az etnikai alapon szerveződő új államok olyan életerővel telítődnek, amely könnyen maga alá gyűri a sok évszázados gazdasági realitásokat. Még akkor is, ha legfeljebb rokonnépekről van szó, nem homogén nemzetekről, például a ruszin-ukrán, a cseh-szlovák vagy a szerb-horvát-szlovén-bosnyák lakta térségekben. Úgy vélték: ha kezdetben mégis nehézségeik adódnak, bőven ellensúlyozza azokat a zsákmány: az óriási terület, a felhalmozott termelési és közigazgatási tapasztalat, a mérhetetlen ingó és ingatlan vagyon. S mivel e hiedelem – a bomlás és az európai értékválság ellenére – mindmáig szívósan tartja magát, közel száz éve tökéletesen elfedi azt a folyamatot, melynek következtében a Kárpát-medence mindahány népe folyton veszít. Kezdvé a magyarsággal, folytatva a felvidéki cipszerekkel, a bácskai és bánáti svábokkal, a kárpátaljai és máramarosi zsidókkal, az erdélyi szászokkal és osztrákokkal, a krajnai, kosovói, montenegrói és boszniai szerb nemzetrészekig bezárólag. Minden veszteség fáj, s egyikre sincs gyógyír; a történelem lázas átírása, az erőszakos betelepítés, a zsákmányelv semmiképp sem az. Mert az évezredes együttélés – sőt: a közösen vívott harc is – olyan kölcsönhatásokat, kulturális és gazdasági előnyöket és szükségszerűségeket teremt, melyeket a nemzeti (lát-szat)önállóság, sőt, a globalizáció sem képes ellensúlyozni. Egyfelől az irracionális európai várakozások, a

fortyogó nemzeti érzelmek és az újkeletű mítoszok, másfelől a lappangó vagy nyílt acsarkodás és a szüntelen bűnbakkeresés a Kárpát-medence egy részét kiiktatja, más részét gyengíti abban a versengésben, mely a földrész nyugati és keleti fele közt évszázadok óta tart, s amelynek haszonélvezői sohasem a választóvonal kis nemzetei, hanem – egyelőre – az innenső és a túloldal birodalmi, bármilyen néven egyesülnek manapság. A hagyományos kisebb (Kárpát-medencei) és nagyobb (Duna-völgyi) regionális együttműködés előzménye hibáival és gyarlóságaival együtt a Habsburg Monarchia volt, azt elfújta a történelem szele (más szóval: a politikai mohóság), s nem úgy tűnik, hogy hamarosan képes helyébe lépni az önmagával küszködő, migrációval és munkanélküliséggel, terrorral és pénzügyi válságokkal sújtott Európai Unió.

Magad uram, ha szolgád nincs – mondhatnók – de szolgálni még önérdékünkben sem vagyunk képesek (sokan nem is akarunk?), ahogy a tavaly decemberi népszavazás keserves tapasztalatai egyfelől, másfelől a Beneš-féle törvények életbentartása Csehországban, a szlovákiai közigazgatás sokadik átszervezése, a román választójogi törvény, vagy a szerb tömeggyilkosok bűjtatása, a srebrenicai áldozatok elmaradt megkövetése és a délvidéki magyarverések mutatják.

John Stuart Mill szerint az ember a történelemben – de nem a történelemért él. Jól példázzák ezt a szembenállás erői, melyek bármekkora áldozatok árán minduntalan történelmet csinálnak, majd maguk is áldozatokká válnak – ellentétben az idejekorán felismert

egymásrautaltsággal (lásd: francia-német megbékélés), melyben a versenyképesség növelése, a gyarapodás, a nemzeti kultúra és a nemzetközi kulturális csere fejlődése; az egyes ember, a nép és a népközösség biztonsága egyaránt benne foglaltatik. Mindezek valódi fundamentumává válhat az Európai Unió, de szűkebb térségünkért elsősorban nekünk magyaroknak, szlovákoknak, románoknak, horvátoknak, szerbeknek kell tennünk – ahogy tettük is évszázadokon át.

A Kárpát-medencéről szólva példák hosszú sora figyelmeztet, hová vezet a politikai szüklátókörűség és a demagógia, beleértve az elemi gazdasági ismeretek hiányát, vagy azok tudatos mellőzését. Kezdjük önmagunkkal: a trianoni Magyarország. Kétezerégy december ötödikén a magyar társadalom nagyobb része úgy döntött (vagy még ahhoz se vette a fáradságot), hogy a Kárpát-medence magyar kulturális és gazdasági térségének békés kiterjesztése nem áll érdekében, illetve arra egyszerűen nincs szükség. Mivel e döntés érzelmi, nyelvi, tudományos, művelődési-oktatási és pszichikai következményeiről bőven esett szó, említessék e helyt pár mondat a gazdaságról is. Felbecsülhetetlen, mekkora pénzügyi, jogi s főképp lélektani előnyökkel jár a kettős állampolgárság mindazok számára, akik résztvevői a határmenti áruterelésnek és árucserének, vagy csupán egyszerű fogyasztók. Lehetetlen számszerűsíteni, mennyit gyarapodhatott volna az EU küszöbén toporgó Románia (Erdély), az odáig se engedett ukrán Kárpátalja, a szerb Délvidék, a Dráva menti Horvátország. S nem csak a magyarság – minden ott élő (!) tágabb értelemben az összes megbékélésre törekvő, jóakarátú polgár, – azaz a „vásárló”. Nem véletlen, hogy a nemzeti identitásukra kényes szerbek semmilyen kifogást sem támasztottak a kettős (magyar) állampolgárság ellen, ugyanígy a horvátok (nem is tehették volna, hisz maguk ezt a kérdést – ráadásul igen nagyvonalúan – rég megoldották).

Tán a szociális demagógia, a kisszerű önzés diktatúrák öröksége, vagy Trianon máig ható, léleknyomórító hatása érvényesült? S a területgyarapodáson kívül mások mit nyertek a Párizs-környéki békediktátumokkal? Mivel söpörtünk eleget a magunk háza táján, tárgyilagosan vegyük sorra, hogyan jártak szomszédaink.

A fájók közt legfájóbbról: Erdélyről szólva ne a kölcsönös sérelmekkel súlyosan terhelt magyar-román és székely viszony, hanem a szászság és a fiatal román állam kérészerű kapcsolata szolgáltassa az első példát. Nos: az Árpádi-házi királyaink alatt bevándorló

párezres szász népcsoport a magyar uralom, a török vazallus erdélyi fejedelemség, az osztrák impérium és a Monarchia hét évszázada során eredeti lélekszámának közel százszorosára gyarapodott. Azután elegendő volt a román államiság hetven esztendeje, hogy a szász népesség a városalapító ősök létszámára zuhanjon vissza. Olcsó elégtétel volna azt firtatni, hogy a megrabolt, majd a (nyugat)németeknek kiárúsított szászok megbánták-e nevezetesen, a román királysággal egyesítő gyulafehérvári döntésüket, de kérdés: vajon az erdélyi országlakosoknak, köztük a románságnak mekkora kárt okozott az eredeti államalapító három nemzet egyikének elűzése? Mindez persze az erdélyi zsidókra, örményekre, szerbekre és más beolvasztásra vagy kiebrudalásra ítélt nációkra nézve is igaz.

Vajon mit tudott kezdeni az első és a többi cseh-szlovák köztársaság a szudétanémetekkel, a szepességi cipszerekkel, a kárpátaljai magyarokkal, ruszinokkal, ukránokkal, a Csallóköz és a Mátyusföld színmagyar tömbjeivel? S mit tudott kezdeni önmagával: a pánszlávizmus délibábos eszméjére alapozott cseh-szlovák viszonytal?

Hét évtizedes együttélés, évezredes, csaknem maradéktalan nyelvazonosság kevés ahhoz, hogy a magyargyűlöleten, a nagy – és kisanant érdekeken, a külső fenyegetettségen, végül a kommunista diktatúrán kívül valami más: állameszme, közös (?) történelem, vagy akár a nyers gazdasági érdek tartósan összeabroncsozza az északi szomszédot. A trianoni-jaltai ajándékhoz való görcsös ragaszkodástól eltekintve a lánc egyetlen szeme sem bizonyult acélosnak. Végül törvényszerűen pattant szét, mert a nagymúltú Csehország nyügnök találta a Szlovákiában felszínre bugyborékoló etnikai ellentéteket, az értelmetlen bösi nagyberuházást, az alacsony termékenységet, a fejletlen iparszerkezetet és elosztási struktúrákat, a vizzálykodással és irigységgel terhelt szlovák-magyar államközi kapcsolatot. Csehek és szlovákok testvéri viszonyáról ma, az Európai Unión belül sem lehet beszélni. Mindehhez elegendő, ha egyetlen pillantást vetünk kettejük kereskedelmi volumenére, a kölcsönös beruházásokra, és a kulturális átfolyásra, melyek bővítése, ha nem testvérepek, legalább szomszédok közt elvárható volna.

A sorban legkirívóbb a délszlávok másodízben is önpusztító háborúvá fajult érdekellentéte. Az okok jórésze az Európa-szerte kevésbé ismert Balkán-történetben rejlik. Valamelyest leegyszerűsítve: a török uralom súlyos öröksége, a bizánci, és a nyugati keresztény hagyományok, eszmékör és életvitel eltérő sajátosságai, illetve az a tény, hogy az egyik hagyományo-

san inkább keletre, a másik nyugatra tekint, feltehetően még soká megosztja az ottani társadalmakat. Együvé kényszerítve is más-más irányba mentek; így van ez ma is. **Igaza lehet Pascalnak: nem árt hátrapillantani, miközben előre nézünk. A félmúlt arról tanúskodik: a délszláv nemzetek sorsközösségének szerb teóriája, a csetnik-usztasa vérözön, egy felemásan végbement, majd a Délvidéken népirtássá fajult partizánháború, Tito marsall karizmatikusnak hitt személye és öngazgató szocializmusa csak elmérgesítette, egy ideig elfedte, végül felfakasztotta a népek sebeit. A fojtogató és militáns nagyszerb nacionalizmus – a legújabbkori szerb tragédia okozója – szlovének, horvátok, albánok, boszniai muzulmánok és vajdasági magyarok számára egyidőben vált elviselhetetlenné, végül helyi háborúkba, sőt: népirtásba torkollt. Döbbenetes, hogy a jugoszláv széthullás legkeservesebb kárvallottja mégis maga a szerbség, mely saját államáért évszázadokon át valóban mérhetetlen áldozatokat hozott. A történekeért a szervesetlen történelmi mozgás, a rövidlátó nagyszerb politika, a segítségére siető tudományos alvilág, az ortodox egyház, a vérre-dicsőségre szomjazó szoldateszka, és hát maga az „istenadta nép”, ha nem is egyformán, de egyaránt felelős. Ahogy mi, magyarok, kevéssé első, teljes egészében második Trianonunkért (a tavalyi kudarcos népszavazásért). Ugyanígy a csehek nevében is kommunista pártjuk megőrzéséért, a románok a meghamisított, feltehetően a Securitate által vezényelt Ceausescu-ellenes felkelésért, és így tovább.**

Délszlávok és albánok véres viszályai során volt, aki nemzeti identitását, volt, aki gazdaságát és európai pozícióit féltette. Mindhárom alapvető fontosságú – ha egy szerves fejlődés során létrejött népközösségben nem képes összhangra jutni. Mint láhattuk, nem képes (Svájc nem példa, inkább csodálatra érdemes kuriózum, a maga kontinentális bezárkózásával együtt). A háborús generációk integrálása, az utóbbi évek tömegmozgásai, a képzett fiatalok emigrációja, Crna Gora elszakadási törekvései együttesen talán a háborúnál is súlyosabb problémát okoznak Szerbiában; de mindekelőtt az az össznépi áldozat-mentalitás, mely a szerbek többségét képtelenné teszi a sok százezer valódi áldozat emlékével történő szembenézésre, és arra, hogy leszámoljon saját küldetésudatával, illetve azzal az illúzióval: a háborús bűnösök felelősségre vonása, polgári erkölcs, és más nemzetek megbecsülése híján is éppúgy fejlődhet, mint bármely európai nép.

A délvideki magyaroknak nem voltak illúzióik – hacsak a balliberális (magyar?) külpolitikába ve-

tett hitük annak nem tekinthető. Ám Göncz Árpád köztársasági elnök és Kovács László külügyminiszter hamar szétfoszlatták. Szóval se tiltakoztak az őshonos tömbmagyarság közé betelepített ház- és földfogláló szerbek ellen, mi több: zavartalan külkapcsolatainkra és a szerb szuverenitásra hivatkozva nagyon is helyénvalónak találták. Ha a szerbség kárvallott, a magyarság vétlen szenvedő, hisz legtöbbet veszítette a feje fölött vívott háborúkban: megmaradt népessége jórészét, integritását, vagyonát, számos templomát és iskoláját, sokszor a pusztaság életét. S a gyilkos körforgásnak messze nincs vége; a foglalások, a magyarellenes gyalázkodások és az erőszakcselekmények napirenden vannak.

E vázlatos körkép alapján félok, hogy a Kárpát-medence kibillen(t)ése korábbi kényes egyensúlyi helyzetéből – akár a Monarchia, akár erőszakkal az Antant, vagy a szovjet birodalom tartotta fenn – vagy manapság az ENSZ, a NATO, az EU, sőt, a multinacionális óriásvállalatok – nemcsak újabb konfliktusveszélyt, hanem helyenként gazdasági káoszt, elszegényedést, butulást, agyelszívást, a még meglévő komparatív előnyök gyors ütemű elenyészését, végül egy újfajta imperializmus: a nyugati és a hazai harácstőke, valamint egy komprádor újbuzsoa réteg tényerésének veszélyeit hordozza, EU-n belül és kívül egyaránt.

Pedig ésszerű, okos kompromisszumokkal a térség szinte minden (helyben nem előállítható) árut és szolgáltatást felvevő hatalmas piac lehetne; és fordítva: értékközvetítő és kibocsájtó országcsoport. Mindannyian az antik, a kelta, és a zsidó-keresztény kultúrkör le-téteményesei – azaz európaiak vagyunk. Ez máig élő hagyományt, termelési tapasztalatot, munkakultúrát, emberanyagot, a képzés színvonalát és sok mást jelent. Hogy nem tudunk mindezzel élni a Kárpát-medencében, közel egy évszázada?

Az okok sokfélék, mégis egyetlen tényezőre: a térség eredeti államszervező nemzete, a magyarság meggyengülésére vezethetők vissza. A török hódoltság alatt megritkult népesség a svábok Mária Terézia-féle betelepítésével, a szerbek északabbra, a szlovákok délebbre húzódásával, az erdélyi román bevándorlással, később a nagyarányú galíciai zsidó migrációval képes volt feltöltődni, de az etnikai egyensúly megbomlása a Szent István-i kereteket szétfeszítő rugóvá vált. Az I. világháborút lezáró békediktátumok nyomán régi (osztrák, szerb-horvát) és fiatal (román, csehszlovák) államok egyaránt lehasították a magukét a koncból, mit sem törődve az említett egymásrataltsággal, vagyis a gazdaság, a közlekedés, a közigazgatás, a képzés, a

művelődés, és a megtermékenyítő kulturális csere realitásaival – nem szólva a (tömeg)lélektani következményekről. Az okok bővebb elemzése meghaladja e tanulmány kereteit, de a Monarchia után keletkezett vákuum két összetevője mindenképp említést érdemel. Az egyik a Kárpát-medence megkésett és felemás polgárosodása, ezzel párhuzamosan a magyar uralkodó osztályok szűkkeblősége, önzése, és veszélyérzetük kóros megfogyatkozása; a másik az antant középkorias bosszúvágya, mely az önálló (kis)államiságra törekvő románok és szlávok homogén (?) etnikai gondolkodásában és zsákmányelvűségében kellő fogékonyságra talált. Tekintet nélkül az előrelátható következményekre: a terjeszkedő szovjet (nagyoroszi) imperializmusra, a kifosztott és mértéktelenül megalázott Németország nácizmussá fajuló revansvágyára, a Magyar Királyság teljességgel érthető visszacsatolási törekvéseire, a kibontakozó helyi fasizmusokra (Tiso, Hlinka, Antonescu, Pavelić, stb.) végül a nemzeti önállósulás fegyveres megnyilvánulásaira (Finnország, a balti államok, Horvátország, Ukrajnában a Vlaszov hadsereg).

Összegezve: az I. világháború következményei a Kárpát-medence minden lakosában a veszélyérzetet, következképp a védekezés kényszerképzetét táplálták, a javak gyarapítása, munkamegosztás, és előnyös cseremechanizmusok kialakítása helyett. E körkép első pillantásra történelmietlennek tűnik, hiszen a harmincas években Nyugaton se volt ez másképp; csakhogy térségünkben létezett egy működő előzmény: az Osztrák-Magyar Monarchia. Meglepő, hogy senkinek sem jut eszébe: az egekig dicsért, korszakosnak kikiáltott euro közvetlen előzménye nem a római solidus, hanem a névértékét tíz nyelven feltüntető aranykorona! Még egy adalék: I. Károly Róbert király korát messze megelőző kezdeményezését, a visegrádi kongresszust Antall József miniszterelnök akkor próbálta feltámasztani, amikor az EU politikusai még javában alkudoztak, kik, mikor és mennyiért válhatnak az Unió új tagjaivá. A szatócs-lelkű alkufolyamatnak koránt sincs vége, csakhogy a súlypont áttevődött nyugatra, míg mi „keletiek” önmarcangolóan viszálykodva, saját kishitűségünkkel és poszt-kommunistáinkkal küszködve bugyután nézgelődünk.

A Kárpát-medencét megosztó, Nyugaton jórészt már meghaladott kisebbségi kérdést, például az északír, a baszk, a flamand-vallon, a ciprusi konfliktust véglegesen az EU keretein belül sem sikerült rendezni. Utóbbi tanúsítja, hogy még a NATO-tagság sem képes megakadályozni két szövetséges kvázi hadiállapotát. A

józan ész és az elemi emberséget egyelőre háttérbe szorítja a közép- és ilyen-olyan helyi hatalmak vélt érdeke, a múlt legterhesebb öröksége: a birodalmi gondolkodásmód (mellyel sajátos módon csak a “másfél” valódi nagyhatalmat: az USA-t és Oroszországot vadjolják s nem az ugyanígy cselekvő franciákat).

Mindez nem vígasza, csupán egyik oka annak, hogy a magyarság ma Európa leginkább széttagolt nemzete. Erdélyi és partiumi részeink a kontinens legnépesebb kisebbségét alkotják. A határainkon túl élők lélekszáma az anyaországiak több mint harminc százaléka. A súlyosan megfogyatkozott délvidéki magyarok ma is többen vannak, mint öt európai ország lakosai. Az egész Kárpát-medence magyarsága – nem számítva a határainkon belülieket – tizenegy európai állam polgárainál nagyobb lélekszámú! Mindebből kitűnik, hogy többszörös tagoltságunk következtében olyan helyzet foglyai vagyunk, mely történelmileg példátlan, s amelyet egyetlen nemzet sem fogadna el kívánatos végső állapotként. A kitörés kezdő lépései tavaly decemberben néhány szavazaton múltak. A kudarc legsúlyosabb következménye: számbeliségünknek korántsem felel meg európai összehasonlításunk, s változatlanul mélyen saját lehetőségeink alatt kényszerülünk boldogulni.

A lehetséges megoldásokat tekintve számos ábrándos ötlet és naív elgondolás születik, mindenekelőtt az EU-ra ácsingózva. A legtöbbször hivatkozott minta az egységesülő Európa, melynek kereteiben a kisebbségi problémák maguktól megoldódnak, vagy jelentőségüket veszítik. Adja Isten, hogy e várakozás beigazoldjon – de nem így fest egyelőre. Ha varázsütésszerűen véget is ér a belvillongás, egy annál sokkal súlyosabb támad: a nem európai bevándorlók tízmillióinak beilleszkedése. A gombamód szaporodó mecsetek árnyékában, s a gyilkos robbanások füstjében nehéz európai rendezésről, nemzeti-vallási türelemről és integrációról beszélni. Vagyis, átvitt értelemben még a legutóbbi londoni metró- és buszmerényleteknek is kárvalottjai vagyunk!

Ezek szerint nemhogy nem rapid megoldás az Európai Unió, hanem épp az örökölt problémák és az újak gördítenek akadályokat a jövevények elé. Mert az EU ma még nem egyenrangú népek közössége, hanem szintiszta gazdasági konglomerátum, s az USA-hoz, Japánhoz, Kínához képest manapság ez a gépezet is akadozik. Inkább az anyagi, mint a mentális jólét forrása, márpedig utóbbi nélkül tovább lépni nem lehet.

Igaz: a „minden rosszban van valami jó is” most a magyarországi állapotokra érvényes, hiszen nincsenek számottevő kisebbségeink; a kevés meglévővel pedig méltányosan bánunk. Ez a tény önmagában, a szomszéd országokban uralkodó mai állapotokat tekintve a holnap politikai játszmáinak egyik erős ütőkártyája lehet. Lássuk be: az európai haza és identitás egyelőre illúzió – ha csak a régi különutas brit és francia, majd az újsütetű holland, svéd, dán, lengyel, cseh politikát elemezzük. Maga a feltételezés szarvashiba, hogy a nemzetállamokat Európa a közeljövőben képes lesz eljelentékteleníteni. Ez a törekvés nyugaton és keleten egyaránt a történelmi tudattal nem rendelkező, vagy azt lekicsinylő, saját értékeket nem teremtő, (legfeljebb mércéket fabrikáló) szélsőségesen liberális körök posztacionális arroganciájából fakad. Kelet-Közép-Európában a helyzet ennél is aggasztóbb. Az egyik markáns álláspont azoké, akik identitás híján mindig is fitymálták a nemzettudatot, a másik a megveszekedett sovínisztáké. Még jó, hogy a kettő közt nincs átjárás, mert ha volna, végképp elfedné az értékconservatív patrióta gondolatot.

Nyugaton a töretlen öntudattal rendelkező erős nemzetek mind patrióták, mi több: jórészt kifejezetten nacionalista. A monacóiak, a luxemburgiak, a „belgák” talán nem, de például a franciák, sőt, a németországi törökök annál inkább, holott utóbbiak az őshonosságtól távol állnak. Így van ez – túlzó, sőt, gyilkos változataiban – az oroszok, a szlovákok, a románok, a szerbek egy részének esetében is. Összegezve: a Kárpát-medence magyarságának európai esélyeit és tárgyalási pozícióit – nyugaton és keleten egyaránt – kifejezetten javítaná, ha régi nemzettudatát egészében sikerülne visszanyerni és megőrizni. Szívmelengető, hogy napjainkban az egész közösség szintjén legmagyarabb érzelműeknek legveszélyeztetettebb néprészeink: a székek, valamint a kárpátaljai, a délvidéki és a partiumi magyarok tekinthetők.

Az európai szalmaszálba ennyire görcsösen csupán a mi térségünkben, és attól keletebbre kapaszkodnak. Jóllehet valójában az EU-pénzekért tipródunk, figyelmen kívül hagyva, hogy a nehezen kialakított alimizsna mellett saját szuverenitásáról senki se hajlandó lemondani. Vagyis, akiknek csupán jövedelmük és tartózkodási helyük van – nem hazájuk – azok Európában sem fognak otthonra lelteni (ez az egyes országok repedt lelkű kozmopolitáira nézve is igaz). A Kárpát-medence magyarságának következő esélye tehát – a visszanyert nemzettudat birtokában – a kettős állampolgárság napirenden tartása; annak szüntelen követelése. Igaz: e törekvés elsősorban nem politikusi, hanem államférfiúi

feladat (ha ismét lesznek államférfiaink), ám addig is – negyvenévi diktatúra után – a népet a nemzetnek kell felváltania. Napjainkban a közgondolkodás jelentős módosulására van szükség, melyet a határon túli magyarság legjobbjai ösztönöznek (ahogy láthatjuk Duray Miklós, Bugár Béla, és Kovács Miklós esetében is). Jó magyarországi példa a határon túli magyar tudósok és művészek befogadása hazai intézményekbe; a nemzetközpontú oktatás, az irodalom, a képzőművészet, a zene, és az építészet magyar-magyar kapcsolatokat élénkítő kölcsönhatása; a történelmi egyházak rendezvényei; a képzési és kulturális célú összejövetelek (ilyen volt legutóbb a Rákóczi Szövetség által a határon túli magyar történelemtanárok részére szervezett sátorlajújhelyi találkozó).

Egy közkeletű hiedelem: a határok légiesítéséhez fűződő remény is meglehetősen csalóka. A légiesítés az ún. schengeni határookra nézve igaz, melyek valóban lehetővé teszik az emberek, az áruk és a szolgáltatások szabad áramlását (az új tagok munkavállalóit még nem). Mindez a gazdaságot, a kívülrekedtek távol tartását, és nem a nemzeti identitást szolgálja. Például a francia-német határ korlátlanul átjárható, de az elzárt német identitás szempontjából nem ér semmit, mert mihelyt egy német átkel a Rajnán, azonnal francia közegbe jut, ahol németsége legalább is idegenszerű. Nos, ha annyira légies, akkor meg is változtatható, ha mégsem, akkor éppolyan nemzeti választóvonal, mint a határok bármelyike. Ugyanakkor a schengeni térségen belül láthatjuk, hogy az EU-tagság mennyire nem akadályozza a cseheket a Beneš-féle dekrétumok melegengetésében, a szlovákokat a választási térkép örökös átrajzolásában, a balliberális magyar külpolitikát az önfeladásban, sőt, a strasbourgi-brüsszeli (magyar) érdekérvényesítési törekvések lesöprésében. Ejnye – korholnánk a szocialista-liberális delegációt – ha nem tapasztalnánk: legutóbb a józan és harcos összeurópai néppárti küldöttek is kizárólag saját javadalmazásukra szavaztak a Nemzetek Palotájában, s nem a költségvetésre. Román, bolgár, török tagságról van szó, nem a horvátokról, holott – ha az Unió az, aminek mondja magát – a horvátoknak évezredek kultúrájuk, mai fejlettségük, sőt: pusztá földrajzi tényezők alapján is régesrég az EU-ban a helyük. Hihetetlen, hogy stratégiai gondolkodásúnak vélt, valójában ciklusról ciklusra vergődő politikusok egy Ante Gotovina nevű valamikori tábornok hollétére hivatkozva képesek egy nagymúltú európai nemzetet nem európainak titulálni. Ezek után a közeljövőben mi jót várhat tőlük a Kárpát-medencei magyarság? Miféle megváltásban reménykedhet, ha egy európai bizottság a délvidéki magyarveré-

seket a helyszínen vizsgálva, jóformán dolgvégezetlenül távozik?

Nézzünk szembe a tényekkel: saját biztonságunkat mi magunk még nem, a Nyugat már nem akarja, vagy nem képes szavatolni. Az EU-nak egyelőre nincs egységes külpolitikája és biztonságpolitikája. S a biztonság mindenekelőtt nem egzisztenciális, hanem lelki tényező, magyarul: hit kérdése. A magyarság megmaradásának következő stációja tehát a történelmi egyházak megbecsülése, különös tekintettel arra, hogy "minta-Európánk" nagy nehezen világra vajúdott, majd elutasított alkotmányából kihagyta a keresztény gyökereket, vagyis csaknem a teljes és máig érvényes közvetlen civilizációs előzményt. Vajon lehetséges ezt büntetlenül megcselekedni? A jelek szerint korántsem, még ha az alkotmány elutasításának okai közt nem is első helyen szerepel az elvetett keresztény tradíció. Hiába nem vesznek egyesek tudomást Aranyszájú Szent Jeromosról, Nagy Szent Gergelyről, Aquinói Szent Tamásról, Assisi Szent Ferencről, Lutherről, Kálvinról, Dávid Ferencről, Pázmány Péterről, végül a legutóbb százezer által megsiratott II. János Pál pápáról, a múlt múlt marad. S mint közhelyeszerűen tudjuk: a múlt nélküli társadalmaknak jövőjük sincs.

A Kárpát-medence népeinek a középpontból ösztönzött, a széleken megtámogatott összefogását az itt élők helyett senki nem végzi el. Ábrándos elgondolás azt szorgalmazni, hogy a térséget tarka, mégis egynemű szövetté formáló szálakat csomózzák össze azok, akik elvagdalták. Hogyan tehetnők felelőssé a trianoni döntéshozók dedunokáit, akár a magasabb erkölcsiség, akár a gazdasági észszerűség nevében? Miközben a Nyugatot még a boszniai népiirtás, a közlekeleti atomfenyegetés, az integráció megtorpanása, a biztonságát immár közvetlenül megingató nemzetközi terrorizmus is alig tudja közös nevezőre hozni? A együtt cselekvéshez és a lemaradottak felzárkóztatásához nem Chiracra, Schröderre és Tony Blairre, hanem legalább egy Konrad Adenauer, egy Ludwig Erhard, egy Maurice Schumann, egy de Gasperi formátumú államféfira van szükség (a Kárpát-medencében egy Deák Ferencre, egy gróf Andrássy Gyulára, egy gróf Bethlen Istvánra, és így tovább). Vajon teremnek-e ilyenek? Erős hit nélkül ez a kérdés is megválaszolhatatlan.

Ebben a változatlanul ingatag helyzetben a Kárpát-medencét gazdaságilag integráló, és az EU-val szervesen összekapcsoló népességnek első sorban a (ma még) mindenütt jelenlévő magyarság

tekinthető. Az ösztönzők már nem annyira történelmiek, sokkal inkább nyelviek és gazdaságföldrajziak. A térség magyarsága beszéli a többiek nyelvét, ismeri szokásait és érzékenységeiket, részt vesz a termelő és cserefolyamatokban, egyszóval: ott hon van mindenütt. A megmaradás újabb tényezője tehát a haszonelvűség – amennyiben a nem magyar közeg ezt hajlandó és képes felismerni. Területi revízióról rég nem beszélünk, nem is gondolunk rá – habár a történelemben soha semmit se lehet kizárni – de gondolunk egy olyan tárgyasítható koncepcióra, mely az újonnan létrejött államok egymásra találásához valamilyen itt honos szervező erőt feltételez. A magyarság feladata persze nem a Trianont követő konvergencia, vagyis megkapaszkodás a román vagy a szerb közeg alacsonyabb termelési szintjén, hanem annak minél magasabbra emelése. Jugoszlávia széthullása nem kis részt annak volt köszönhető, hogy különböző fejlettségű területei nem közeledtek egymáshoz, ha mégis, mindvégig az alacsonyabb szintűek domináltak. Ezért az egyszerű konvergenciánál jóval többről: az együtt és egymásra utaltan élők legjobb eredményeinek mércévé emeléséről kell(ene) gondoskodni.

Egy nap talán a Kárpát-medence népei is eljutnak oda, ahová nemrég a britek, akik valósággal ráerőltették a skótokra az évszázadok óta megszüntetett skót parlament újjászervezését, a walesiekre pedig a gól nyelv iskolai tanítását. Londonban felismerték, hogy Britannia (vonz)ereje a történelmileg létrejött sokféleségben rejlik, s nem a szigeten őshonos nemzetek mérgoly enyhe diszkriminációjában. Az angol szupremációját így sem kérdéses, de nem akaratlagosan, hanem mert a skótoknak, walesieknek és másoknak eszükbe se jut elvitatni. Miért tennék, ha tudják, hogy az edinburghiak és a llanwyganiak éppolyan államalkotók, mint a sheffieldiek? Az irracionális nemzeti vetélkedés a politikai szintérről rég áttevődött a futballstadionokba, vagyis oda, ahova való. (Az északi helyzet azért más, mert ott nem angolok küzdenek írekkel, hanem évszázadokkal ezelőtt betelepített protestáns skótok, vagyis kelták, az ugyancsak kelta, őshonos ír katólikusokkal.)

Európa, ha lomhán és nehézkesen is, de ismét mozgásban van. Úgy tűnik, az alkotmányos fiasco óta nem csupán ilyen-olyan egyéni akaratok, s főleg nem hatalmi diktátumok, hanem a felismert szükségszerűség: a meghaladott támogatási struktúra és a gazdaság szerkezet átalakítása fészegeti az eddigi kereteket, s vélhetően ez szab a fejlődésnek új irányt. Csak te-

remnének végre olyan vezetők, akik a kisszerű taktikákon felülemelkedve, a politika és a gazdaság stratégiáért – és nem választási ciklusokért munkálkodnak...

A tényektől elrugaszkodó magyar elképzelések egyik iskolapéldája az "Európában érvényesülő kisebbségi bánásmód normáinak" alkalmazása. Vajon kikre gondolnak e hagyományos elgondolás hívei? A baszkokra, a korzikaiakra, a megsemmisülés felé tántorgó bretonokra, a nyelvét is elveszített Langue d'oc-ra, az elzászi németekre? Az említettek helyzete csupán gyökér- és tévesztésükre nézve hasonló; amúgy teljességgel különböző. Európában ma mindössze két jó példa akad: a finnországi svédoké és a dél-tiroli osztrákoké – a többi épp a törvény előtti egyenlőség és az általános jólét révén itéli sorvadásra a kis népcsoportokat, és néprészeket. Ezt ismerték fel a britek a walesi ősnyelv pozitív diszkriminációjával, s erre kéne törekednie egy épeszű román művelődéspolitikának: hogy tudniillik érdemes megőrizni például a csángók archaikus magyar nyelvezetét. Mert egész Románia lesz szegényebb, ha örökre eltűnik egy másutt nem létező, mélyen rétegzett népi kultúra.

A Kárpát-medencei magyarság megmaradásának elsőként említendő feltétele tehát maga a nyelv. Ezt a reformkor óta tudjuk, mégis mintha a kisebbségi lét és az angolul globalizálódó világ elfedné azokat az értékeket, melyek a művelődés és az irodalom révén épülnek be a mindennapokba. A magyarság óriási szerencséje, hogy irodalma – kérésre idézett idegen irányzatokat majmoló posztmodern kísérletezgetésektől eltekintve – ma még egységesnek mondható. Nincs érték és (lényeges) felfogásbeli különbség a Délvidék, a Partium, és mondjuk Pest megye magyar irodalmi között, ha csak az írók egyéni élményeit és látásmódjait nem tekintjük annak. A jó irodalmat mások megbecsülésével párhuzamosan mindig a nemzetféltség hatja át, mert – a hazaszeretet mellett – tisztában van annak általános érték- és kultúragyarapító szerepével is. Aki fordításban magyar írókat olvas, az feltehetően nem Márquez, Krleža, vagy Hrabal-utánpótlásra kíváncsi, főképp a Nobel-díjas osztrák írók kópiáira nem, akit az osztrákok nagyobb része is hamisnak, deviánsnak és idegenszerűnek tart. Összegezve: a Kárpát-medence magyar művelődése és irodalma az a megtartó erő, mellyel felvértezve Európában is lehet és érdemes boldogulni. Mint fundamentum, a történelmi egyházakéhoz hasonlítható, hiszen magyarságunkhoz, illetve a versengésben történő helytállásunkhoz nem a testet, hanem a lelket szí-

lárdítja, s mint ilyen, az anyagi valósághoz a lélek felől közelít.

Számosan képviselik köreinkben is a svájci mintájú, kantonálisan szervezett Erdély, vagy épp Szerbia koncepcióját (különös tekintettel Kosovóra, az elszakadóban lévő Crna Gorára, s főképp a teljeskörű autonómiáját visszakövetelő Vajdaságra). A példa hirdetői egyszerűen nem ismerik a svájci valóságot. Svájc három, etnikailag teljesen egynemű rész-országra, sőt, világra osztható. Az utazó Németországot valójában nem Baselnél hagyja el, hanem a San Bernardino alagútnál, ahonnan átmenet nélkül egy kis svájci Itáliába cseppen, ugyanígy homogén francia területre a Genf-be (Genève) érkező. Ez a domborzat és a történelem által formált elszigeteltség Európában egyedülálló. Ugyanakkor a svájciak semmilyen kívülről vagy felülről irányított, etnikai hegemoniát erőszakoló hatalomnak nem voltak alávetve. A belső határok sose képezték vita tárgyát, míg Szerbiában nagyon is azok. A szerbek Rigómező-érve olyan, mintha mi magyarok az Etelközt, vagy az Árpádokra hivatkozva Halicsot, Mátyást emlegetve Bécsset követelnénk (ráadásul ott él is elég magyar). Sajnos az erdélyi székelység, vagy a délvidéki tömbmagyarság sem érv autoriter államokban, ahol a többségi nemzet politikai jogait is képesek hol egekbe emelni, hol kérdésessé tenni. Röviden: a Kárpát-medence peremvidékein közönséges politikai éretlenségről van szó, de mi másról lehetne, ha a helyzet ebből a szempontból mondjuk Franciaországban, vagy Belgiumban sem különb?

Svájcnak egyetlen olyan városa sincs, mint Pozsony, Marosvásárhely vagy Szabadka. Genf francia, Zürich német, Lugano olasz. Bár az ország háromnegyede német, a többiek ellenük sem játszhatók ki, mert azok kisebbségben ugyan, de feloldhatatlanul egynemű tömbökben élnek. Ott tehát három népnek a múltban szerencsésen kialakult gazdasági-politikai összetartozásáról van szó, miközben éppen hogy az etnikai elkülönülést példázzák. Egy ilyen „modell” megvalósítása Erdélyben vagy a Délvidéken olyan méretű áttelepítéseket tenne szükségessé, amelyek helyett egyszerűbb az említett országrészeket megosztani magyarok és nem magyarok között. Ha Svájc valaminő csoda folytán mégis minta lenne, legfeljebb egy adott nagyságrendig. A svájci etnikumok ugyanis anyaországuk népességének elhanyagolható, ahhoz nem kötődő részét képezik – ami a magyarságra, de a románokra, vagy a szerbekre nézve sem érvényesíthető. Egy svájci típusú megoldás a betelepítések nyomán ma sokkal több román és szerb jogaiba gázolna, mint tette azt az első és a második bécsi döntés. A megoldás tehát nem

a svájci típusú kantonizálás, hanem a magyar állampolgárság megadása a határon túli nemzetrészeknek; ezzel párhuzamosan olyan közösségi (közigazgatási) autonómiák szorgalmazása, amelyeket az adott állam nem csak megtűr, hanem hajlandó erőteljesen támogatni is. Erdély esetében jó megoldás volna a némely román értelmiségi által szorgalmazott tartományi státus, vagyis a román állam konföderációvá alakulása. Ugyanígy Szerbiáé, ha az említettek végre felismernék, hogy – akárcsak Európa, mely nem válhat egy német-francia vezetésű nemzetekfeletti konglomerátummá – úgy Románia és Szerbia is legfeljebb erőszakkal, és óriási komparatív veszteségek árán képes egy ilyen helyzetet fenntartani.

A nemzetközi fórumok kisebbségvédő szerepét eltúlozni egyszerűen botorság. Az Európai Unió tett ugyan lépéseket efelé, törvényeket alkotott és bizottságokat is szervezett, de a kisebbségi jogok kodifikálása még gyerekcipőben jár. Miért? Mert a részletes és számonkérhető jogalkotás – s főképp a jogsértés szankcionálása – pár erős EU-tagállamban érdekütközést jelent. Ennek kapcsán tízegynéhány éve találóan fogalmazott a bécsi Die Presse tudósítója, a koppenhágai emberi jogi konferenciáról szólván: "kisebbségi problémái mindig csupán a másik félnek vannak". Vagyis, egyelőre emberi – és nem kisebbségi jogokról van szó. Az egyik humanitárius kérdés, a másik nem csak az. Megbecsülendő, hogy legalább idáig jutottunk, de innen kell érdemben tovább lépni, s ez egyelőre sem az ENSZ-től, sem az EU-tól nem várható. A néhai Mitterrand elnök budapesti látogatásakor az általa javallott föderális szerkezetet bizonyára nem alkalmazná például a bretonokra; ahogy azt a bukaresti román lapok ironikusan szóvá is tették. Mitterrand nem fogadta el, hogy francia területen élnek nemzetiségek is, más sem teszi egyelőre, nem szólva azokról az országokról, melyeknek más nemzetek által elnyomott kisebbségek vannak, miközben maguk is elnyomók (például a szerbek, vagy az EU kapuját döngető törökök). Nos, hogyan szavaznának a nemzetközi szervezetekben? Hol így, hol úgy?

Ami Magyarországot illeti: mely nyugat-európai állam hajlandó miattunk perlekedni időközben demokratizálódó szomszédainkkal? Ugyanez a helyzet az EU-ban is, melyet mostanság számos probléma gyötör. Hiába mutatunk rá a kisebbségi bánásmód felháborító példáira, míg mások az európai egyesülés kerékkötőiként éppen hogy minket próbálnak pellengérré állítani. Hál'Istennek újabban messze nem akkora sikerrel, mint azelőtt. (Ez az EU-csatlakozás kevés kézzelfogható

előnyeinek egyike, de nem a dinamikus magyar külpolitikának, hanem alapvetően a magyar néppárti delegátus erőfeszítéseinek köszönhető). Mindezek ellenére a Kárpát-medence gondjainak figyelemmel kísérése, és napirenden tar(ta)tása az EU, és az Európai Parlament döntéshozó fórumain a politikai megoldáshoz vezető egyik esély, melyről bűn volna lemondani.

Közkeletű tévedés azt hinni, hogy a képviseleti demokráciákban a kisebbségeket nem éri diszkrimináció. Épp ellenkezőleg: a jóléti társadalmak képesek a leghatékonyabban beolvasztani a kisebbségeket. Igaz, nem alkalmazzák az egykori "szocialista országok, vagy egyik-másik utóduk látványos brutalitását. A Nyugat diszkrét bája, a jólétre és a személyes biztonságra ügyelő, de minden más tekintetben a nemzeti identitást sorvasztó megoldásai sokkal hatásosabbak, mint a keleti favágó módszerek. Igaz, létezik két kivétel: Finnország és Dél-Tirol, de utóbbi egyrészt Olaszország peremvidéke, másrészt homogén osztrák tömb lakja, harmadrészt nyomós gazdasági-idegenforgalmi érdekek szólnak a térség autonóm közigazgatása mellett (nem beszélve a toleráns finn és olasz politikai kultúráról). Az ugyancsak peremvidék Baszkföld véres története messze nem ezt példázza; s másról szólnak Belgiumban a flamand-vallon villongások is. Az általános emberi és a kisebbségi jogok mindenütt ütköznek. Előbbi abszolút, egy és oszthatatlan, állandó és változtathatatlan, önmagából fakadó érték; utóbbi viszonylagos, mert ütközik a demokrácia alapeszméjével, a többségi elvvel.

A többségi elv tragikomikus furcsaságait szemléltetendő, vegyünk egy nem magyar példát. A moldáviai oroszok mindaddig többségben lóvónek hitték magukat, mígnem (a Szovjetunió széthullása után) felvilágosították őket a gagauzok, hogy az ő földjükön élnek. Majd a románok intették le a gagauzokat, mondván: Besszarábiában a többséget ők alkotják. Erre felelték az ukránok: ti, románok csak azért léteztek itt, mert nem úgy bánunk veletek, mint ti az erdélyi magyarokkal, de a szerb példa nyomán ezen még változtathatunk... végül létrejött a Dnyeszter menti orosz miniállam, melyet nem ismer el senki (a vegyes összetételű Moldáviát se sokan) de köszönik, jól megvannak egyelőre. A térségben ukrán, gagauz, román, tatár, orosz mind úrnak érzi magát. Tanulság: bármely nép többségi joga csupán térkép, ceruza és vonalzó függvénye – ahogy láthattuk a szerb többségű Jugoszlávia, majd a szerb kisebbséggé olvadó jugoszláv utódállamok esetében is.

Összegezve: milyen rendezési elv az, mely milliós nemzetrészeket kisebbségekbe nyilvánít, miközben néhány tíz vagy százezres népcsoportok szuverenitását tekinti kétségbevonhatatlannak? Ezen az alapon elenevezhető, hogy bármely magyar (vagy boszniai-kosovói szerb, és moldáviai román) nemzetrészt „kisebbségnek” nevezzünk, mert az – a történelmi tapasztalatok szerint – másodrendű állampolgárságot jelent. Magyarán: ma nincs olyan alkotmányos és ellenőrizhető formula, mely nem magyar környezetben a Kárpát-medence magyar lakosainak lét- és jogbiztonságot szavatol, egyszer s mindenkorra. Nincs olyan eszköz, mely megakadályozhatja, hogy további román milliók betelepítésével az állam a Székelyföldön tetszés szerinti helyzetet alakítson ki (ugyanígy újabb szerb tömegek beözönlése a Vajdaságba). A többséggel szembeni kiszolgáltatottságot a demokrácia legfeljebb enyhíti, de nem szünteti meg. Az arányos népképviselő tehát – mely minden más tekintetben a társadalomfejlődés eddigi csúcsa – nemzetiségi összefüggésben egyszerűen felmondja a szolgálatot. Ennek ellenére már most előkészítheti a talajt a tolerancia és a józan gazdasági felismerés megalapozásához. Ezért (is) érdemes nekünk, magyaroknak a Kárpát-medence valódi demokratikus átalakulását mind a térségben, mind a nemzetközi fórumokon lankadatlan eréllyel szorgalmazni.

Széttagoltságunk további következményeit illetően kiindulhatunk abból, hogy a határoknak nemcsak politikai – számtalan kökemény gazdasági vonatkozásuk is van. A nagy adminisztratív egységek történetileg bevált és működő gazdasági teret alkotnak, így a Szent István-i Magyar Királyság, mely etnikai sokfélesége mellett is koherens ökonómiát tartott fenn a Kárpát-medencében. Az országlakosok egészen Trianonig egymás tevékenységét kiegészítve alakították ki azokat a termelő- és cserefolyamatokat, melyekben mindenki megtalálhatta a maga helyét. Politikai egységeket meg lehet bontani, miközben a változások során lesznek vesztesek és győztesek. Ezzel szemben a gazdasági folyamatoknak megvannak a maguk sajátos törvényszerűségei, melyek felrúgása sújtja a veszteseket – de a győzteseket is! Ahol a politikai mohóság összefüggő gazdasági tereket bontott meg (lásd Erdély, Kelet-Poroszsország, Karélia, az egykori szovjet közép-ázsiai köztársaságok stb.), a hanyatlás következményeként mindenki veszített. S nem csak erről van szó. Egy társadalom – látható intézményrendszerén kívül – láthatatlan személyi szálak, bonyolult kapcsolatok, vegyesházasságok összessége is, melyek mind hozzájárulnak az életszínvonal fenntartásához. A sokszínűség előnye, hogy fel se merül: egy magyar-román vagy ma-

gyar-szlovák egybekelésből származó utód vajon milyen nemzetiségű? Olyan, amilyennek vallja magát. (Érdekes, hogy csakis az apaági leszármazására ügyelő arisztokrácia esetében nem gondolunk vegyes eredetűkre, holott a magyar főúri családok ereiben germán, cseh, horvát, olasz, és zsidó vér bőven folydogál – még ha nem is dicsekszenek vele.)

Trianon után a történelmi, a vérségi, a közéleti-gazdasági és a nyelvközösség a Kárpát-medencében fokozatosan elhalt, az utódállamok új többségei részéről pedig csupán töredékesen jött létre, ha – legalább időlegesen – egyáltalán létrejött. Ma tehát a Kárpát-medence természetellenesen labilis állapotban van. Politikailag a határok választóvonalai miatt (még az EU-n belül is!), társadalmilag a művi úton létrehozott kisebbségek passzív és védekező életvitele okán, végül gazdaságilag a térség szétszakítottságából fakadó általános elszegényedés következményeként.

A Kárpát-medence, sőt: Délkelet- és Kelet-Közép-Európa ma a kontinens legnagyobb emberi, politikai és gazdasági vákuuma. E légüres térben, ahol az újdonsült birtokosok egyedüli közös nevezője a megraboltak iránti gyűlölet, előbb-utóbb felbukkan egy idegen, Szerbiában például a NATO, Kosovóban a (nyugat)európai haderő, az új EU-tagállamokban a nemzetközi harácstóke és idegenszívű helytartói.

E tanulmány írója úgy véli: a Kárpát-medence természetes központja, Magyarország nélkül nem térség. Ezért talpra állítása és a fejlettebb struktúrákba történő integrálása erőteljes kezdeményezésünk és cselekvő részvételünk nélkül nem lehetséges. E megállapítás kivált érvényes a határainkon túli magyarokra, kik szorongatásukból következően a rendezés legfőbb érdekeltjei. Így határon innen kutyakötelességünk a határon túli magyar szervezetek messzemenő támogatása, még ha véleményeink egyben-másban el is térnek. Könnyen beláthatjuk: az említett sokoldalú támogatás nem csak az anyaország és a térség magyarjait szolgálja. Minden itt élő érdekeit egyaránt, ahogy ezt legutóbb az Orbán Viktor miniszterelnök, Martonyi János külügyminiszter és Németh Zsolt államtitkár által szorgalmazott “szegedi folyamat” (tárgyalási forduló a szerbekkel), valamint a szociál-liberálisok által megnyirbált státustörvény és az egyelőre hiába kezdeményezett kettős magyar állampolgárság mutatta.

Ha ma még nem is, de az EU-tag Magyarország előbb-utóbb – feltéve, hogy megvan hozzá a kellő politikai akarat – a térség mozdonyává fülhet, mint hosszú időn át Európában a németiség (akiket

a várható őszi kormányváltás után megint nem ajánlatos leírni). Úgy tűnik, változóban az USA Kelet-Közép-Európa-hoz viszonyulása, ami nélkülözhetetlen egy nemzetközpontú, hiteles magyar külpolitika megvalósulásához, sőt, a posztkommunisták leváltásához, és a jobbközép erők kormányra jutásához is. Legyünk tisztában azzal, hogy a határainkon túli magyarság az utódállamok szempontjából is nemzedékek óta holt tőke, kihasznál(hat)atlan lehetőségeik miatt, az anyaországi lakosok jórésze számára pedig egyszerűen megemészthetetlen.

Így hát, amíg a trianoni-jaltai (stb.) gondolkodás a magyarság legsúlyosabb terhe, addig ez az áldatlan állapot a többiek megengedhetetlen társadalmi és gazdasági luxusa.

Ténylegesen egyenlő társulásokhoz teljesítő- és versenyképes gazdaság kell, ami függ a hatékony regionális együttműködésektől is. Ehhez az teremt lehetőséget, ha szomszédainkkal nem „alapszerződésekre”, hanem valódi kiegyezésekre kerül sor. A Kárpát-medencében azonban a kiegyezés, az integráció és a trianoni szellem inkubátoros életben tartása egymást kizáró tényezők.

Mit tehet addig is a magyar állam? Legelsőbbben arra kell törekednie, hogy országon belül szüntesse meg az első világháború után keletkezett, majd a második, végül az '56-os forradalom és szabadságharc után újjáéledt össznépi önbizalomhiányt, a gazdaság szétlopását, és értelmetlen elfecsérlését. Igyekezzen megtartani és következetesen fejleszteni összes komparatív előnyünket, a lehető legtöbb helyi erőforrás igénybevételével, legfeljebb a transzatlanti és az EU-integrációra támaszkodva. Próbáljunk meg a szűkebb térség vezető szellemi és gazdasági erejévé válni (v.ö: gróf Klebelsberg Kúnó) minden érzékenységre figyelmezve, de eltávolodva mindazoktól, akik fejlődésünket fékezhetik. Határon inneni és túli magyarok kapcsolatáról szólva Illyés Gyulával összegezzünk: „...úgy tapadnak ránk, mint kenyérre a héja – s az a kenyér bizony itt sül.”

Vélhető: a fegyverekre támaszkodó hatalmi hierarchiák ideje Európában – tán a Balkánon is – lejárt. Ma egyedül a gazdaság teljesítőképessége mérvadó. Mivel a gazdasági erő, a toleráns lelkiség, és a virágzó kultúra, illetve az ezeken alapuló jólét előbb-utóbb mindenkit vonzani kezd, a Kárpát-medence középpontisága a perifériák közeledését von(hat)ja maga után. Mindezek miatt érdemes folyamatos kooperációt aján-

lani vonakodó szomszédainknak, például az olykor kényszeresnek tűnő visegrádi együttműködés kereteiben; akár annak bővítése révén. Ez az elgondolás azt célozza, hogy a fejlődő magyarországi életszínvonal, gazdasági-társadalmi stabilitás és szabadságfok láttán szomszédaink tekinték kifizetődőnek a gyümölcsöző együttélést. Állapotunk a korábbiakhoz képest annyiban új, hogy az Európai Unióhoz csatlakozva geopolitikai helyzetünk megerősödött, gazdaságilag pedig (remélhetően) izmosodni fogunk, ha a kisszerűen viszálykodó Nyugat ezt egyelőre nem is igen segíti.

Az úgynevezett „szocializmus” és a kisebbségi kérdés között a félmúltban ok-okozati összefüggés állt fenn, amennyiben a hatalom nem kezelte, hanem jelgelte az etnikai problémákat. Ezzel megállította az idő kerekét, s félévszázadra kiiktatta térségünket a maga történelmi szerkezetéből, majd a Balkánon visszalökte a középkorba. Az ezredforduló előtti események túlzó, mégis találó megállapítása egy brit újságírótól származik, aki nemes egyszerűséggel jelentette ki: „...Kelet-Európa történelem előtti állapotban van”.

A kommunista birodalom összeomlása a statusquo világméretű bilincseit törte szét. Igaz: azóta újak keletkeztek, de legalább életünket és szabadságunkat nem béklyózzák. S messze nem olyan szorosak, hogy közös erővel ne lehetne rajtuk lazítani. Kelet-Közép-Európa és Délkelet-Európa népei még keresik az eddig eltagadott igazságokat. Egy- más után tárják fel a félmúlt és a közelmúlt hamisításait, mi több: kezdik követelni azok helyreigazítását. Magyar szempontokra szorítkozva: beszéljenek a tények végre önmagukért – s azok mellettünk fognak szólni. A közös történelem viszontagságai, a századok során kialakult gazdasági és közlekedésszerkezet, és a mai gazdasági előnyök vagy lesznek olyan erősek, hogy legyőzzék a békediktátumokat, vagy nem: ez a tét. Végtere, ahogyan 1956-ról, a délvidéki népiirtásról és a marosvásárhelyi erőszakról beszélünk kellett, eljön az az idő is, amidőn a magyarság elnyeri Kárpát-medencei rehabilitálását. S ez nem csak magyar mulasztás és feladat – éppúgy a szomszéd népek mulasztása és feladata is.

Tanulmányhoz tán nem illően fejeződjenek be e sorok egy ízig-vérig magyar, egyben európai felelősségű kortárs költőnk, Döbrentei Kornél fohászával: „Uram! Csak pártatlan légy, ne kegyes! A felelősség egyetemes.”